

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૭૮૫૯/૨૦૧૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી. અંજારિયા

=====

|   |                                                                                                                      |    |
|---|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ૧ | શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?                                                           | હા |
| ૨ | રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?                                                                                    | હા |
| ૩ | શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?                                                                    | ના |
| ૪ | શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે? | ના |

=====

દુર્યોધન પ્રહલાદ સાહુ

વિરુદ્ધ

ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં.

૧,૧૦,૧૧,૧૨,૧૩,૧૪,૧૫,૧૬,૧૭,૧૮,૧૯,૨૦,૨૧,૨૨,૨૩,૨૪,૨૫,૨૬,૨૭,૨૮,૨૯,૩૦,૩૧,૩૨,૩૩,૩૪,૩૫,૩૬,૩૭,૩૮,૩૯,૪૦,૪૧,૪૨,૪૩,૪૪,૪૫,૪૬,૪૭,૪૮,૪૯,૫૦,૫૧,૫૨,૫૩,૫૪,૫૫,૫૬,૫૭,૫૮,૫૯,૬૦,૬૧,૬૨,૬૩,૬૪,૬૫,૬૬,૬૭,૬૮,૬૯,૭૦,૭૧,૭૨,૭૩,૭૪,૭૫,૭૬,૭૭,૭૮,૭૯,૮૦,૮૧,૮૨,૮૩,૮૪,૮૫,૮૬,૮૭,૮૮,૮૯,૯૦,૯૧,૯૨,૯૩ માટે શ્રી અમર એન ભટ્ટ(૧૬૦)

અરજદાર(ઓ) નં.

૧,૧૦,૧૧,૧૨,૧૩,૧૪,૧૫,૧૬,૧૭,૧૮,૧૯,૨૦,૨૧,૨૨,૨૩,૨૪,૨૫,૨૬,૨૭,૨૮,૨૯,૩૦,૩૧,૩૨,૩૩,૩૪,૩૫,૩૬,૩૭,૩૮,૩૯,૪૦,૪૧,૪૨,૪૩,૪૪,૪૫,૪૬,૪૭,૪૮,૪૯,૫૦,૫૧,૫૨,૫૩,૫૪,૫૫,૫૬,૫૭,૫૮,૫૯,૬૦,૬૧,૬૨,૬૩,૬૪,૬૫,૬૬,૬૭,૬૮,૬૯,૭૦,૭૧,૭૨,૭૩,૭૪,૭૫,૭૬,૭૭,૭૮,૭૯,૮૦,૮૧,૮૨,૮૩,૮૪,૮૫,૮૬,૮૭,૮૮,૮૯,૯૦,૯૧,૯૨,૯૩ માટે તીર્થ નાયક(૮૫૬૩)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ માટે શ્રી શકીલ એ કુરેશી(૧૦૭૭)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨,૩ માટે ડીએસ(પ) દ્વારા નોટિસ બજવણી થયેલ

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી. અંજારિયા

તારીખ : ૨૯/૦૩/૨૦૧૯

સીએવી ચુકાદો

હાલની પિટિશન દાખલ કરીને, અરજદારો દ્વારા જે બાબતને પડકારવામાં આવી છે તે સામાવાળા – ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા અને તેના સત્તાવાળાઓ દ્વારા અરજદારોને ચૂકવવામાં આવેલ લીડ ઇન્સેન્ટિવની રકમ વસૂલ કરવા માટેની કાર્યવાહી છે, જેઓ સામાવાળાઓના ફૂડ સ્ટોરેજ ડેપોમાં કામ કરતા વિભાગીય કામદારો છે.

૨. આ પડકાર, પ્રથમ તો, તારીખ ૨૭મી એપ્રિલ, ૨૦૧૫ ના પરિપત્ર નં. ૦૩/૨૦૧૫ સામે નિર્દેશિત છે. સામાવાળા કોર્પોરેશનના સક્ષમ સત્તાવાળાઓ દ્વારા પાઠવવામાં આવેલા તારીખ ૦૬જી જુલાઈ, ૨૦૧૮ ના પત્રવ્યવહાર અને તારીખ ૦૮મી માર્ચ, ૨૦૧૮ ના પત્રવ્યવહારને રદ કરવાની પણ અરજ કરવામાં આવી છે.

૨.૧ વાદગ્રસ્ત પરિપત્ર નં. ૦૩/૨૦૧૫ તારીખ ૦૧લી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૨ થી અમલી બને તે રીતે વિભાગીય કામદારો માટેના પગારધોરણના સુધારાના પરિણામે ઇન્સેન્ટિવના એરિયર્સની ચુકવણી સાથે સંબંધિત છે. જોકે, તેમાં ઇન્ટર

એલિઆ એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ઘણા પ્રદેશોમાં, કાં તો ખોટી ગણતરીના કારણે અથવા તો કામગીરીમાં ગેરરીતિ કરીને મજૂરોને વધુ પડતી અથવા કુલાવેલી અથવા ખોટી ચુકવણી કરવામાં આવી છે અને તેને કોઈપણ સંજોગોમાં વસૂલ કરવાની જરૂર છે. બંને પત્રવ્યવહારો ઉપરોક્ત પરિપત્ર પર આધારિત છે. સદર પત્રવ્યવહારો અનુસાર, ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયાના સત્તાવાળાઓએ આપસમાં એવો પત્રવ્યવહાર કર્યો હતો કે અરજદારોને ઇન્સેન્ટિવની રકમની વધુ પડતી અને અયોગ્ય ચુકવણી કરવામાં આવી હતી અને લીડ કમિટીનો એક અહેવાલ હતો જેના આધારે અરજદારો – મજૂરો પાસેથી ઓગસ્ટ, ૧૯૯૮ થી મે, ૨૦૧૫ સુધીના સમયગાળા માટેની ઇન્સેન્ટિવની રકમની વસૂલાત કરવાનો અમલ કરવો જરૂરી હતો.

૩. અરજદારો વર્ગ-૪ ના કર્મચારીઓ અને સામાવાળા – ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા (એક્સીઆઈ) ના સાબરમતી ડેપો ખાતે સરદાર, મંડલ અને હેન્ડલિંગ મજૂરો તરીકે કામ કરતા વિભાગીય કામદારો છે. તેઓ આ ફૂડ સ્ટોરેજ ડેપો ખાતે અનાજની ગુણોના હેન્ડલિંગના કામ માટે નિયુક્ત થયેલા છે. અનાજની ગુણોના હેન્ડલિંગના હેતુ માટે, ડેપો ખાતે ગુણો ઉપાડવા અને તેને દૂરના સ્થળે ખસેડવા માટે સંકલનમાં કામ કરવા માટે આશરે ૧૪ વ્યક્તિઓની એક ટીમ અથવા જૂથ બનાવવામાં આવે છે. ગેંગ તરીકે ઓળખાતા આવા જૂથના વડા સરદાર અને મંડલ હોય છે અને અન્યો હેન્ડલિંગ મજૂરો તરીકે ઓળખાય છે. અરજદારો આવા જૂથોના સભ્યો છે જેમણે ઉપરોક્ત પ્રકારની ફરજો બજાવવા માટે ફૂડ સ્ટોરેજ ડેપો ખાતે કામ કર્યું હતું.

**૩.૧** એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે અરજદારો નિયમિત માસિક પગાર મેળવવા માટે હકદાર છે. તે ઉપરાંત, જો ગુણોને ચોક્કસ અંતરથી વધુ દૂર લઈ જવાની હોય, તો અરજદારોને ગુણોના હેન્ડલિંગ માટે પ્રોત્સાહન (ઇન્સેન્ટિવ) તરીકે વર્ષ ૨૦૧૫ સુધી વધારાની રકમ ચૂકવવામાં આવતી હતી. એક્સીઆઇ સત્તાવાળાઓના પ્રતિનિધિઓ તેમજ શ્રમિક પ્રતિનિધિઓનો સમાવેશ કરતી એક સમિતિની નિમણૂક કરીને ઇન્સેન્ટિવ સ્કીમનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો, જેણે સાબરમતી શેડ ખાતેના જુદા જુદા બિંદુઓ વચ્ચેના અંતરની ગણતરી કરવાની પ્રક્રિયા હાથ ધરી હતી અને અંતરની ગણતરીના નિર્ધારણના આધારે, ઇન્સેન્ટિવ ચૂકવવામાં આવ્યા હતા. સામાવાળાઓએ ઇન્સેન્ટિવની ચુકવણી માટે લીડના માપન અંગે તારીખ ૨૦મી મે, ૧૯૯૮ નો પરિપત્ર પણ બહાર પાડ્યો હતો. તદ્દનુસાર, અરજદારોને ઓગસ્ટ, ૧૯૯૮ થી ઇન્સેન્ટિવની રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી.

**૩.૨** વધુમાં બિનતકરારી રીતે જણાવવામાં આવ્યું છે કે સામાવાળા નં. ૧ – ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયાના મેનેજમેન્ટ અને એક્સીઆઇ વર્કર્સ યુનિયન વચ્ચે તારીખ ૧૩મી માર્ચ, ૧૯૯૯ ના રોજ એક દ્વિપક્ષીય સમાધાન થયું હતું. તે હેઠળ ઇન્સેન્ટિવ પેમેન્ટ સ્કીમમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. સદર સમાધાન મુજબ, ૬૬ ફૂટથી વધુ અંતર માટે ગુણોનું હેન્ડલિંગ કરવા પર લીડ ઇન્સેન્ટિવ તરીકે ઓળખાતા ઇન્સેન્ટિવની ચુકવણી મળવાપાત્ર બનતી હતી. સદર સમાધાનમાં સંમત થયેલા દરો મુજબ ઇન્સેન્ટિવ ચૂકવવામાં આવતું હતું. ૬૭ થી ૯૯ ફૂટના

અંતર માટે, ચૂકવવાપાત્ર ઇન્સેન્ટિવ પૂરા વેતનના ૧૫% હતું. ૧૦૦ થી ૧૩૨ ફૂટ વચ્ચેના અંતર માટે, તે પૂરા વેતનના ૩૦% હતું; જ્યારે ૧૩૩ થી ૧૬૫ ફૂટ વચ્ચેના અંતર માટે, ઇન્સેન્ટિવની રકમ પૂરા વેતનના ૫૦% હતી. જો અંતર ૧૬૫ ફૂટથી વધુ હોય, તો પૂરા વેતનના ૧૦૦% સુધીનું ઇન્સેન્ટિવ ચૂકવવામાં આવશે અને પૂરા વેતનનો અર્થ મૂળ પગાર વત્તા મોંઘવારી ભથ્થું વત્તા ઘરભાડા ભથ્થું થશે. આમ, નિર્ધારિત લઘુત્તમ અંતર કરતાં ચોક્કસ અંતરથી વધુ અંતર સુધી ગુણોના હેન્ડલિંગ માટે, ઇન્સેન્ટિવ ચૂકવવાપાત્ર હતું. આમ તે ઉપરોક્ત સ્તેબ મુજબ કાપેલા અંતર અને ક્લિપક્ષીય સમાધાનમાં સંમત થયેલા ફોર્મ્યુલાના આધારે હતું.

**૩.૩ અરજદારોની ફરિયાદ એ છે કે વર્ષ ૨૦૧૫ માં અચાનક જ અરજદારો દ્વારા કાપવામાં આવેલ લીડ માટેના ઇન્સેન્ટિવની ચુકવણી બંધ કરી દેવામાં આવી હતી.** અરજદારોએ જણાવ્યું કે તે તારીખ ૨૭મી એપ્રિલ, ૨૦૧૫ ના પરિપત્ર નં. ૦૩/૨૦૧૫ બહાર પાડવાના કારણે થયું હતું. એવું જણાય છે કે સદર પરિપત્ર હેઠળ, એક્સીઆઈએ તારીખ ૦૧લી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૨ થી અમલી બને તે રીતે વિભાગીય મજૂરોના પગારધોરણના સુધારાના પરિણામે ઉપાર્જિત થયેલા ઇન્સેન્ટિવ વેતન અને ઓટીએ પેટે એરિયર્સની ચુકવણીની દરખાસ્તને મંજૂર કરી હતી. અરજદારો દ્વારા એવું જણાવવામાં આવ્યું, દલીલ કરવામાં આવી અને રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સદર પરિપત્રમાં, ઇન્સેન્ટિવ વધુ ચૂકવવામાં આવ્યા હતા અથવા ખોટી રીતે ચૂકવવામાં આવ્યા હતા તેવા આધાર પર એરિયર્સ

મુક્ત કરતી વખતે વસૂલાત કરવા માટે એક દૂષિત જોગવાઈ ઉમેરવામાં આવી હતી.

૩.૪ એવું જણાય છે કે સામાવાળા નં. ૨ – જનરલ મેનેજર, ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયાએ સામાવાળા નં. ૧ – ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયાને તારીખ ૨૪મી નવેમ્બર, ૨૦૧૭ નો પત્રવ્યવહાર પાઠવીને એવી સ્પષ્ટતા માંગી હતી કે શું અરજદારો પાસેથી વર્ષ ૧૯૯૮ થી વસૂલાત કરી શકાય કે કેમ. સામાવાળા નં. ૧ એ લીડના કથિત ખોટા માપનના કારણે મજૂરોને કરવામાં આવેલી કથિત વધુ પડતી ચુકવણી માટે તારીખ ૬-૭મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૮ ના પત્ર દ્વારા વસૂલાત શરૂ કરવાની પરવાનગી આપી હતી. તારીખ ૬-૭મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૮ ના આ પત્રવ્યવહારના અનુસંધાનમાં, સામાવાળા નં. ૨ – જનરલ મેનેજરે એરિયા મેનેજર, ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા, અમદાવાદને તારીખ ૦૮મી માર્ચ, ૨૦૧૮ નો પત્રવ્યવહાર પાઠવીને ઓગસ્ટ, ૧૯૯૮ થી મે, ૨૦૧૫ વચ્ચેના સમયગાળા માટે અરજદારોને ચૂકવવામાં આવેલી રકમની વસૂલાત શરૂ કરવા જણાવ્યું હતું. આ પરિપત્ર અને પત્રવ્યવહારો છે, જેને હાલની પિટિશનમાં પડકારવામાં આવ્યા છે.

૪. વિદ્વાન વકીલ શ્રી અમર ભટ્ટે વાદગ્રસ્ત પત્રવ્યવહારોમાં પ્રતિબિંબિત થયેલ વસૂલાત કરવાના એક્સીઆઈ સત્તાવાળાઓના વાદગ્રસ્ત નિર્ણયને પડકાર્યો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા સત્તાવાળાઓએ માપન અંગે એકપક્ષીય નિર્ણય લીધો હતો અને વસૂલાતનો અમલ કરવા આગળ વધ્યા

હતા. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, વસૂલાત મે, ૨૦૧૫ પહેલાંના સમયગાળા સંબંધિત હતી, તેથી અન્યથા પણ, તે સમયમર્યાદા (લિમિટેશન) થી બાધિત હોવાનું કહી શકાય. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે આગળ એવી રજૂઆત કરી હતી કે વસૂલાતની વિચારણા કરતો પરિપત્ર અને ત્યારપછીના તારીખ ૬-૭મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૮ અને ૦૮મી માર્ચ, ૨૦૧૮ ના હુકમો બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ અને ૩૦૦એ નો ભંગ કરનારા હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારો અનાજની ગુણોના હેન્ડલિંગનું કામ સંભાળતા વિભાગીય કામદારો છે. તેઓ સમાજના નીચલા સ્તરમાંથી આવતા વર્ગ-૪ ના કર્મચારીઓ છે અને તેમણે તેમની સખત મહેનતથી ઇન્સેન્ટિવ મેળવ્યું હતું અને તેમના તરફથી કોઈ ખોટી રજૂઆત કે છેતરપિંડી થઈ ન હતી.

**૪.૧ અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે સુપ્રીમ કોર્ટના સ્ટેટ ઓફ પંજાબ વિરુદ્ધ રફીક મસીહ (વ્હાઈટ વોશર) [(૨૦૧૫) ૪ એસસીસી ૩૩૪] ના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો. તેમણે ત્યારબાદ પટના હાઈકોર્ટના ભીમ પાસવાન વિરુદ્ધ ધ કૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા, નવી દિલ્હી ઇન ધ સિવિલ રિટ પિટિશન નં. ૧૩૩૦/૨૦૧૮ અને તારીખ ૧૮મી મે, ૨૦૧૮ ના રોજ નિર્ણીત સંલગ્ન પિટિશનોના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો, જે તારીખ ૦૫મી જુલાઈ, ૨૦૧૮ ના રોજ નિર્ણીત લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૭૮૦/૨૦૧૮ માં લેટર્સ પેટન્ટ બેંચ દ્વારા બહાલી પામ્યો હતો, જે કાર્યવાહીમાં એફઆઈસી (FCI) દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા અનુક્રમે તારીખ ૧૭મી ઓગસ્ટ, ૨૦૧૬ અને ૧૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૭**

ના પરિપત્ર નં. ૦૮/૨૦૧૬ અને ૦૧/૨૦૧૭ ને પડકારવામાં આવ્યા હતા, જે હેઠળ ગુણોના હેન્ડલિંગ માટે પીસ-રેટેડ ઇન્સેન્ટિવ સ્કીમ હેઠળ કથિત વધુ પડતી રકમ પેટે તારીખ ૦૧લી ડિસેમ્બર, ૨૦૦૫ થી અમલી બને તે રીતે રકમની વસૂલાત કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો. પટના હાઈકોર્ટે **રફીક મસીહ (ઉપર મુજબ)** પર આધાર રાખીને પિટિશન મંજૂર કરી હતી. લેટર્સ પેટન્ટ અપીલના ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવેલી **સ્પેશિયલ લીવ ટુ અપીલ (સિવિલ) નં. ૨૪૭૯૯/૨૦૧૮** પણ તારીખ ૦૫મી ઓક્ટોબર, ૨૦૧૮ ના રોજ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

**૪.૨** સામાવાળાઓએ પિટિશનનો પ્રતિકાર કરવા અને અરજનો વિરોધ કરવા માટે સોગંદનામા પરનો પ્રત્યુત્તર દાખલ કર્યો હતો. સામાવાળાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી શકીલ કુરેશીએ વસૂલાતના હુકમોને વાજબી ઠેરવવા માટે સોગંદનામા પરના પ્રત્યુત્તરની વિગતો પર ભારે આધાર રાખ્યો હતો. એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આ લીડ હેન્ડલિંગ ચાર્જીસના ખોટા માપનનો કેસ હતો, જેના પરિણામે વર્ષ ૧૯૯૮ થી ૨૦૧૫ દરમિયાન મજૂરોને વધુ પડતી ચુકવણી થઈ હતી જે રૂ. ૦૩.૦૦ કરોડ જેટલા સરકારી નાણાં હતા. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે એક્સીઆઈને આ રકમ વસૂલ કરવાનો અધિકાર છે કારણ કે તે ખોટી રીતે વધુ પડતી ચૂકવાયેલી રકમ હતી. જોકે સોગંદનામા પરના પ્રત્યુત્તરમાં ઇન્સેન્ટિવના ધોરણો માટે *ક્લિપક્ષીય* સમજૂતીની હકીકતનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો ન હતો,

છતાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વસૂલાત કરવાની કાર્યવાહીમાં કોઈ સમાધાનનો ભંગ થયો નથી.

**૪.૩** વધુમાં એવી દલીલ ઉઠાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે પેમેન્ટ ઓફ વેજીસ એક્ટ ની કલમ ૭(૩) હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈ મુજબ વેતનના ૧૦% ના દરે વસૂલાત અમલમાં મૂકવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી. ત્યારપછી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વર્ષ ૨૦૧૫ માં લીડના નવા માપન આપવામાં આવ્યા હતા જે સાચું માપન હતું. સામાવાળાઓના કેસ મુજબ, સદર નવું માપન અરજદારો દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું, તેથી, તેઓ વસૂલાત સામે વાંધો ઉઠાવી શકે નહીં. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે **રફીક મસીહ (ઉપર મુજબ)** નો ચુકાદો આ કેસની હકીકતોમાં લાગુ પડતો નથી.

**૪.૪** એક પાસું દર્શાવી શકાય, જે તરફ અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રેકર્ડ પરથી ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું. એક્સીઆઈ ની અમદાવાદ કચેરીએ અરજદારોને લીડ ઇન્સેન્ટિવની વધુ પડતી ચુકવણીના પ્રશ્ને અને વસૂલાત કરવા બાબતે દિલ્લી કચેરીને તારીખ ૨૪મી નવેમ્બર, ૨૦૧૭ નો પત્ર પાઠવ્યો હતો. એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે વકીલનો અભિપ્રાય માંગવામાં આવ્યો હતો, જેમણે એવો અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે “માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના હુકમ મુજબ, જ્યારે એમ્પ્લોયરની ભૂલ/ખામીના કારણે વધુ પડતી ચુકવણી કરવામાં આવી હોય ત્યારે વર્ગ-૪ સંવર્ગ પાસેથી વસૂલાત માન્ય નથી”.

૪.૫ એવું જણાય છે કે આ મામલો ઝોનલ કચેરી, અમદાવાદ (પશ્ચિમ) ને મોકલવામાં આવ્યો હતો અને આ કાનૂની અભિપ્રાયના પ્રકાશમાં, ઉપરોક્ત તારીખ ૨૪મી નવેમ્બર, ૨૦૧૭ ના પત્રવ્યવહારમાં એવી સ્પષ્ટતા માંગવામાં આવી હતી કે શું વર્ષ ૧૯૯૮ થી વધુ પડતી વસૂલાત કરી શકાય કે કેમ. એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે સમયગાળા દરમિયાન ઘણા મજૂરો નિવૃત્ત થઈ ગયા હતા અને જૂની વર્ક-સ્લિપો તથા ગણતરીઓ શોધી કાઢવી પડશે અને જો વસૂલાત પર અમલ કરવાનો હોય, તો તે વર્ષ ૨૦૨૧ પછી પણ ચાલુ રહેશે કારણ કે કાયદા હેઠળ વેતનના ૫૦% થી વધુ વસૂલ કરવાનું શક્ય ન હતું. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જે બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો તે એ હતી કે સ્પષ્ટ કાનૂની અભિપ્રાય હોવા છતાં, તારીખ ૦૮મી માર્ચ, ૨૦૧૮ ના તે પત્રવ્યવહારમાં તારીખ ૨૪મી નવેમ્બર, ૨૦૧૭ ના પત્રવ્યવહારનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હોવા છતાં, વસૂલાત માટે તારીખ ૦૮મી માર્ચ, ૨૦૧૮ નો વાદગ્રસ્ત પત્રવ્યવહાર જારી કરવામાં આવ્યો હતો. ગમે તે હોય.

૫. સંબંધિત હકીકતો અને તેની સાથે જોડાયેલા પાસાઓનું પુનરાવર્તન કરતાં, સામાવાળાઓએ અરજદારો સામે વસૂલાતનો અમલ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે જેઓ કર્મચારીઓના વર્ગ-૪ સંવર્ગના મજૂરો હતા, જેમને લીડ ઇન્સેન્ટિવ સ્કીમ હેઠળ ઇન્સેન્ટિવની રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી. તેમણે અનાજની ગુણોને ખસેડવાનું અને લઈ જવાનું કામ સંભાળ્યું હતું. ગુણોને લાંબા અંતરે લઈ જવા માટે, સંમત થયેલા ધોરણો મુજબ, ઇન્સેન્ટિવની રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી. જે

રકમ વસૂલ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે તે વર્ષ ૧૯૯૮ અને ૨૦૧૫ વચ્ચેના સમયગાળાની છે. સ્વીકૃત રીતે, ઘણા અરજદાર – મજૂરો વચનિવૃત્તિની વચે પહોંચીને નિવૃત્ત થઈ ગયા છે.

**૫.૧ રફીક મસીહ (ઉપર મુજબ)** માં, સુપ્રીમ કોર્ટે એ પ્રશ્ન પરના ચુકાદાઓનું સર્વેક્ષણ કર્યું હતું કે કયા સંજોગોમાં એમ્પ્લોયર તેના કર્મચારીઓ પાસેથી વધુ પડતી અથવા ખોટા આધારે ચૂકવવામાં આવેલી રકમની વસૂલાત કરવામાં વાજબી ગણાશે. વધુ પડતી રકમ મેળવવામાં જે વ્યક્તિ પર કોઈ દોષારોપણ ન થઈ શકે તેવી વ્યક્તિ પાસેથી વસૂલાત મૂળભૂત રીતે અન્યાયી અને અયોગ્ય ગણાશે તેવું અવલોકન કરતાં, સુપ્રીમ કોર્ટે વધુમાં અવલોકન કર્યું હતું કે જ્યાં એમ્પ્લોયર દ્વારા ભૂલથી કર્મચારીઓને તેમના હક કરતાં વધુ ચુકવણી કરવામાં આવી હોય, ત્યાં વસૂલાતના મુદ્દે કર્મચારીઓને નિયંત્રિત કરતી તમામ પરિસ્થિતિઓની કલ્પના કરવી શક્ય નથી. જોકે, સુપ્રીમ કોર્ટે અમુક પરિસ્થિતિઓનો સારાંશ આપ્યો હતો, જે પરિસ્થિતિઓમાં વસૂલાત કાયદામાં અમાન્ય ગણાવી જોઈએ.

**૫.૨ સુપ્રીમ કોર્ટે રફીક મસીહ (ઉપર મુજબ)** માં, સંપૂર્ણ ન હોવા છતાં, આવા નીચેના સંજોગો સૂચિબદ્ધ કર્યા છે - (૧) વર્ગ-૩ અને વર્ગ-૪ ની સેવા (અથવા ગ્રુપ સી અને ગ્રુપ ડી સેવા) ધરાવતા કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલાત, (૨) નિવૃત્ત કર્મચારીઓ પાસેથી અથવા વસૂલાતના હુકમના એક વર્ષની અંદર નિવૃત્ત થવાના હોય તેવા કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલાત, (૩) જ્યારે વસૂલાતનો હુકમ જારી થાય

તે પહેલાં, પાંચ વર્ષથી વધુ સમયગાળા માટે વધુ પડતી ચુકવણી કરવામાં આવી હોય ત્યારે કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલાત, (જ) એવા કિસ્સાઓમાં વસૂલાત કે જ્યાં કોઈ કર્મચારીએ કાયદેસર રીતે નીચલા પદ પર કામ કરવાની જરૂર હોવા છતાં તેને ખોટી રીતે ઉચ્ચ પદની ફરજો બજાવવાની જરૂર પડી હોય, અને તે મુજબ ચુકવણી કરવામાં આવી હોય અને (પ) અન્ય કોઈપણ કિસ્સામાં, જ્યાં કોર્ટ એવા તારણ પર પહોંચે કે, કર્મચારી પાસેથી જો વસૂલાત કરવામાં આવે, તો તે એટલી હદે અન્યાયી અથવા કઠોર અથવા મનસ્વી હશે, જે વસૂલાત કરવાના એમ્પ્લોયરના અધિકારના સામ્યપૂર્ણ સંતુલન કરતાં ઘણી વધારે વજનદાર બની જશે.

**૫.૩** આમ, પ્રથમ કેટેગરી કે જ્યાં કાયદામાં વસૂલાત પ્રતિબંધિત હશે તે વર્ગ-૨ અને વર્ગ-૪ ના કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલાત છે. એક વર્ષની અંદર નિવૃત્ત થવાના હોય તેવા કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલાત માન્ય ન હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે. વસૂલાતનો હુકમ જારી કરવામાં આવે તે પહેલાં પાંચ વર્ષથી વધુ સમયગાળા માટે કથિત રીતે વધુ ચૂકવાયેલી રકમની વસૂલાત પણ માન્ય નથી. સુપ્રીમ કોર્ટના ઉપરોક્ત સૂચિબદ્ધ પ્રથમ ત્રણ નિર્દેશોને ધ્યાને લેતાં, તે અરજદારો પાસેથી વસૂલાતને રોકવા માટે સીધા જ લાગુ પડશે.

**૫.૪** વધુમાં હકીકતલક્ષી ગુણદોષની નોંધ લેતાં, અરજદારો તરફથી કરવામાં આવેલી એવી દલીલ કે વસૂલાત વર્ષ ૧૯૯૮ થી ૨૦૧૫ ના સમયગાળા સંબંધિત હોવાથી તે લિમિટેશન દ્વારા બાધિત હતી, તેને સહેલાઈથી નકારી

શકાય નહીં, છતાં એ બાબત સ્પષ્ટપણે બહાર આવી હતી કે લીડ ઇન્સેન્ટિવ પેટેની ચૂકવણી નક્કી કરેલા ધોરણો મુજબ અને મેનેજમેન્ટ તથા યુનિયન વચ્ચેની સમજૂતીની પૃષ્ઠભૂમિમાં ગણતરી કરીને ચૂકવવામાં આવી હતી. એ બાબત પણ બિનતકરારી છે કે એક નિષ્ણાત સમિતિની રચના કરવામાં આવી હતી જેમાં બંને પક્ષોના પ્રતિનિધિઓનો સમાવેશ થતો હતો જેણે લીડનું માપન હાથ ધર્યું હતું અને અહેવાલો તૈયાર કર્યા હતા. રોજકામ વગેરે સાથેના લીડ માપન અહેવાલોની નકલો રેકર્ડ પર છે. સામાવાળાઓનો એ કેસ કે લીડ માપનમાં ગેરરીતિ કરવામાં આવી હતી અને તે ખોટી રજૂઆત પર આધારિત હતા, તે સાબિત થયેલ નથી અને તે વધુમાં વધુ પાચાવિહોણા કથન બની રહે છે. કોઈપણ સંજોગોમાં, અરજદાર મજૂરોએ કોઈ હકીકતની ખોટી રજૂઆત કરી હોય અથવા ગેરલાભ લીધો હોય અથવા ઇન્સેન્ટિવની રકમ મેળવવા માટે માપનમાં છેડછાડ કરી હોય તેવું દર્શાવવા માટે કશુંય નથી. જો સામાવાળા – એક્સીઆઈ દ્વારા દાવો કરવામાં આવ્યા મુજબ સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવેલ લીડ માપન ખોટું હતું તોપણ, તે ચૂકવવામાં આવેલી રકમ વસૂલ કરવાનો આધાર બની શક્યો ન હોત કારણ કે, અરજદારો પર કોઈ દોષારોપણ થઈ શકે તેમ ન હતું. જ્યારે વસૂલાત પોતે જ કાયદામાં માન્ય ન હોવાનું જણાયું હોય, ત્યારે સામાવાળાઓ દ્વારા પેમેન્ટ ઓફ વેજીસ એક્ટ ની કલમ ૭(૩) પર આધારિત રજૂઆત નિર્રથક અને પરિણામહીન છે.

૫.૫ કર્મચારીને ચૂકવવામાં આવેલી રકમની વસૂલાત, ખાસ કરીને સમય વીતી ગયા પછી અને જે વ્યક્તિને રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી તેના વાંક વિનાના કારણોસર, તે મૂળભૂત રીતે અન્યાયી અને અયોગ્ય છે. સુપ્રીમ કોર્ટે સૈયદ અબ્દુલ કાદિર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર [(૨૦૦૯) ૩ એસસીસી ૪૭૫] માં એવું અવલોકન કર્યું હતું કે વસૂલાત સામેની રાહત એ સામ્ય (ઇક્વિટી) ની રાહત છે,

“વસૂલાત સામેની રાહત અદાલતો દ્વારા કર્મચારીઓના કોઈ અધિકારના કારણે નહીં, પરંતુ સામ્ય (ઇક્વિટી) ના આધારે, જો વસૂલાતનો હુકમ કરવામાં આવે તો કર્મચારીઓને જે મુશ્કેલી પડશે તેમાંથી તેમને મુક્ત કરવા માટે ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને આપવામાં આવે છે. પરંતુ, જો કોઈ ચોક્કસ કેસમાં એ સાબિત થાય છે કે કર્મચારીને જાણ હતી કે મળેલી ચુકવણી લેણી રકમ કરતાં વધુ હતી અથવા ખોટી રીતે ચૂકવવામાં આવી હતી, અથવા એવા કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં ખોટી ચુકવણી થયાના ટૂંકા સમયમાં ભૂલ પકડાઈ જાય અથવા સુધારી લેવામાં આવે, તો આ બાબત ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિના ક્ષેત્રમાં હોવાથી, અદાલતો કોઈપણ વિશિષ્ટ કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર, વધુ ચૂકવાયેલી રકમની વસૂલાત માટે હુકમ કરી શકે છે. જુઓ સાહિબ રામ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા [૧૯૯૫ સપ્લી (૧) એસસીસી ૧૮], શ્યામ બાબુ વર્મા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા [(૧૯૯૪) ૨ એસસીસી ૫૨૧], યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ એમ. ભાસ્કર [(૧૯૯૬) ૪ એસસીસી ૪૧૬], વી.

ગંગારામ વિરુદ્ધ ડિરેક્ટર [(૧૯૯૭) ૬ એસસીસી ૧૩૯], બી.જે. અક્કારા  
વિરુદ્ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા [(૨૦૦૬) ૧૧ એસસીસી ૭૦૯],  
પુરુષોત્તમ લાલ દાસ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર [(૨૦૦૬) ૧૧ એસસીસી  
૪૯૨], પંજાબ નેશનલ બેંક વિરુદ્ધ મનજીત સિંહ [(૨૦૦૬) ૮ એસસીસી  
૬૪૭] અને બિહાર એસઈબી વિરુદ્ધ બિજય બહાદુર [(૨૦૦૦) ૧૦  
એસસીસી ૯૯].”

(પેરા ૫૮)

**૫.૬ આ કોર્ટે પ્રવીણ કાંતિલાલ ગણાત્રા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત [૨૦૧૮ (૧)  
જીએલએચ ૫૯૮] માં સૈયદ અબ્દુલ કાદિર (ઉપર મુજબ) અને રફીક મસીહ  
(ઉપર મુજબ) માં ઠરાવેલા કાયદાના આધારે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું.**

“૬. વસૂલાત સામેની રાહત અનિવાર્યપણે સામ્ય (ઈક્વિટી) ની રાહત છે.  
જો કર્મચારીને તેના પગાર અથવા ઇજાફો કે ઉચ્ચ પગારધોરણ જેવા અન્ય  
હક કરતાં વધુ ચૂકવવામાં આવેલી રકમ કર્મચારીના વાંકનું પરિણામ ન  
હોય, તો તે વસૂલ ન કરવાનો હુકમ કરવામાં આવશે. જો મેળવેલ લાભ  
કર્મચારી અથવા સરકારી કર્મચારીની રજૂઆત પર આધારિત ન હતો  
અથવા તેના તરફથી કોઈ કપટપૂર્ણ વર્તનનું પરિણામ ન હતો, તો  
વસૂલાત વાજબી ગણાશે નહીં.”

**૫.૭ જ્યારે અરજદાર મજૂરો તરફથી ખોટી રજૂઆત કે ખોટા નિવેદનનું કોઈ  
“સાબિત થયેલ” કૃત્ય ન હતું અથવા કોઈ દોષ ન હતો, ત્યારે વસૂલાત અમાન્ય**

હતી. ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ એવું ઠરાવે છે કે જે કિસ્સાઓમાં ચુકવણી ખોટી રીતે થઈ હોય છતાં જો તે કર્મચારીઓ તરફથી ખોટી રજૂઆત, ખોટા નિવેદન અથવા કપટપૂર્ણ વર્તનને કારણે ન થઈ હોય, તો તેવા કર્મચારીઓ પાસેથી રકમની વસૂલાત પર પ્રતિબંધ રહેશે, જે બાબત અનિવાર્યપણે અનુચ્છેદ ૧૪ ની ભાવના અને ફિલસૂફીને સમર્થન આપે છે અને જાળવી રાખે છે, જેના મૂળમાં બિન-મનસ્વીપણું રહેલું છે. જ્યારે નાણાં મેળવનાર કર્મચારીઓનો કોઈ વાંક ન જણાયો હોય, ત્યારે એમ્પ્લોયરને મનસ્વી રીતે વર્તવાની અને વધુ ચૂકવાયેલી અથવા ખોટી રીતે ચૂકવાયેલી રકમ કર્મચારીઓ પાસેથી વસૂલ કરવા માટે મનસ્વી રીતે કામ કરવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

૬. ઉપરોક્ત કારણો અને ચર્ચા કરવામાં આવેલી કાયદાની સ્થિતિને ધ્યાને લેતાં, પિટિશન મંજૂર થવાને પાત્ર છે. તારીખ ૨૭મી એપ્રિલ, ૨૦૧૫ નો પરિપત્ર નં. ૦૩/૨૦૧૫ જ્યાં સુધી તે લીડ ઇન્સેન્ટિવની રકમની વસૂલાતની જોગવાઈ કરે છે ત્યાં સુધી ટકી શકે તેમ નથી અને સદર કારણોસર તેને રદબાતલ કરવામાં આવે છે. સામાવાળા સત્તાવાળાઓના તારીખ ૦૬-૦૭મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૮ ના પત્રવ્યવહારો તેમજ તારીખ ૦૮મી માર્ચ, ૨૦૧૮ ના પત્રવ્યવહારને પણ રદબાતલ કરવામાં આવે છે. સામાવાળાઓને અરજદારોને ચૂકવવામાં આવેલા ઇન્સેન્ટિવ સંબંધે કોઈપણ વસૂલાત કરવાથી કાયમી ધોરણે રોકવામાં આવે છે. જો અરજદારો પાસેથી કોઈપણ રકમની વસૂલાત કરી લેવામાં આવી હોય, તો આ

હુકમની રિટ મળ્યાની તારીખથી છ અઠવાડિયાના સમયગાળામાં તે સંબંધિત અરજદારોને પરત (રીફંડ) કરવામાં આવશે.

૭. તે મુજબ પિટિશન મંજૂર કરવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત શરતો અનુસાર નિયમ (૩૯) આખરી કરવામાં આવે છે.

( એન.વી. અંજારિયા, ન્યાયમૂર્તિ )

અનુપ

*This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.*

=====

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.